

УДК 378.011.3-052:159.9:316.647.5:316.77
DOI: 10.31339/2617-9598-2019-1(3)-222-232

Щербан Тетяна Дмитрівна
доктор психологічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

Брецко Ірина Іванівна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Мукачівський державний університет

ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

***Анотація.** У статті розглянуто розробку та апробацію тренінгової програми з розвитку професійної ідентичності студентів. Здійснено теоретичний аналіз проблеми професійної ідентичності майбутніх психологів. Розроблено тренінг розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів з урахуванням особливостей кризових періодів процесу навчання. Узагальнено результати та здійснено статистичний аналіз ефективності програми тренінгу. Отримані результати констатують покращення комунікативних здібностей, сприймання та розуміння партнерів; формування гуманістичної та альтруїстичної спрямованості на іншу людину, що лежить в основі емпатії; розвиток творчих здібностей та креативності; рефлексивних здібностей, самоаналізу та самопізнання; вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів; підвищення впевненості в собі та формуванні адекватної самооцінки учасників групи.*

***Ключові слова:** професійна ідентичність студентів, тренінгова програма, майбутній психолог, комунікативні здібності, психологічний тренінг.*

Постановка проблеми. Звернення людини до самої себе, прагнення до самореалізації у професійній сфері характеризує потребу суспільства у професійній підготовці. Стрімкі зміни в соціумі ставлять нові вимоги до підготовки таких психологів, які допомагатимуть людині розвиватися, витримувати виклики життя, успішно розв'язувати професійні задачі. Для цього в рамках процесу професійного навчання майбутній психолог повинен оволодіти цілою системою умінь для здійснення психодіагностичної, психокорекційної, консультаційної, психотерапевтичної, тренінгової, психопрофілактичної роботи.

Саме тому на перший план виходить питання не просто підвищення рівня теоретичної професійної підготовки студентів-психологів, а насамперед створення умов для практичної насиченості педагогічного процесу професійного становлення майбутніх фахівців [1; 11; 12]. Тобто психолог повинен вміти самостійно, творчо і відповідально працювати, креативно мислити, професійно діяти у проблемних для особистості клієнта ситуаціях. Ефективність цієї роботи вирішальним чином залежить від рівня професійної ідентичності та рівня готовності до практичної діяльності, які сформовані протягом навчання у вузі.

Сьогодні у вищій освіті сформувався якісно новий підхід до навчання майбутнього фахівця – компетентнісний, що спрямований на формування та розвиток ключових компетенцій особистості як суб'єкта професійної діяльності. Таким чином, професійна підготовка майбутніх психологів повинна здійснюватись у новій, особистісно зорієнтованій парадигмі, передбачати актуалізацію професійно важливих особистісних якостей, орієнтуватися на формування професійної компетентності психолога, а також створення системи професійних навичок, які дають змогу досягати професійного успіху, самореалізації, набуття професійної культури спілкування, професійної інтуїції, рефлексії [1; 7; 9]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику професійної ідентичності психологів досліджували у своїх працях багато вчених, а саме: Г. Балл, О. Бондаренко, Ж. Вірна, Л. Долинська, Н. Коломінський, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Пророк, О. Саннікова, В. Семиченко, Н. Чепелева, Н. Шевченко, Т. Яценко та ін. [2; 4; 5; 10]. Сьогодні науковцями доведено, що професійна ідентифікація обумовлена професійним потенціалом фахівця та особливостями його комунікативної сфери. Учені акцентували увагу на мотиваційній готовності до професійної діяльності, на особливостях розвитку гуманістичної спрямованості, позитивної Я-концепції, професійної свідомості, мислення, рефлексії та загалом професійно важливих якостей [3]. Розглянуто й проаналізовано різні вимоги до програми професійної підготовки психологів у вищих навчальних закладах. Однак проблема професійної підготовки психолога на етапі навчання у вузі є недостатньо вивченою та дослідженою. Серед широкого спектра питань, які потребують свого вирішення, не достатньо розробленими залишається і питання розвитку професійної ідентичності засобами тренінгу.

Мета дослідження. Таким чином, актуальність проблеми та недостатня її розробленість зумовили мету дослідження – розкрити психологічні особливості розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів засобом тренінгу.

Виклад основного матеріалу. Освоєння майбутнім психологом професійної діяльності в освітньо-професійному просторі починається з формування образу предмета діяльності, який включає в себе елементи опису й відношення до них і обумовлює оволодіння цінностями й змістами професійної діяльності. Тому освітньо-професійний простір як сукупність чинників являє собою найважливішу умову розвитку професійних змістів професійного становлення майбутнього психолога: когнітивного, мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, діяльнісно-практичного. Головна особливість освітньо-професійного простору полягає в умінні майбутнього фахівця розв'язати професійні завдання через здобуття сенсів, примірювання на себе професійної ролі та формування уявлення про професійну позицію. Професійна ідентичність тісно пов'язана з професіоналізацією індивіда, яка розглядається як

складний соціально-психологічний процес, що містить професійний тренінг, засвоєння стандартів і вимог до виконання діяльності, прийняття норм поведінки в межах групи.

Нами розроблено тренінг розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів. Програма тренінгу побудована з урахуванням особливостей кризових періодів процесу навчання, які згідно з Е. Ф. Зеєром, обумовлюють перебудову смислових структур професійної свідомості, переорієнтацію на нові цілі, корекцію та ревізію соціально-професійної позиції. Специфіка навчально-пізнавальної діяльності полягає у великій насиченості проміжними цілями, необхідності усвідомлення особистістю значення, виробити сенс отримання певних знань, умінь та навичок майбутньої професійної діяльності. Це дає змогу розглядати тренінг як засіб побудови систем сенсів студентів упродовж навчання у ВНЗ з використанням контекстної організації навчання, що має викликати у студентів певні утруднення в процесі здійснення провідної діяльності, підвищити активність, визначити нові значення професійної діяльності, узгодити настанови й відносини, здійснити прийняття рішення, самоконтроль та регулювання свого професійного шляху. Відмітимо, що зміст програми тренінгу «Розвиток професійної ідентичності майбутнього психолога» використовує психологічні чинники та умови успішного здійснення професійної ідентичності студентів:

- когнітивні (усвідомлення своїх професійних інтересів і здібностей; усвідомлення образу своєї професії та вимог до неї; усвідомлення своєї відповідності вимогам професії та бачення власної перспективи професійного зростання);

- мотиваційно-ціннісні (потреба у придбанні професійних знань та умінь; мотивація до успішної навчально-професійної діяльності; ставлення до обраної професії як до особистісної та соціальної цінності; сформованість позитивного фахового ідеалу);

- емоційно-вольові (поведінкові) (позитивне ставлення до професійного навчання і професійної кар'єри; адекватна самооцінка; наполегливість у професійній підготовці, навчальна активність і самостійність тощо);

- діяльнісно-практичні (сформованість професійних умінь; орієнтація на творчість у навчально-професійній діяльності).

Досягнення мети розробленої нами тренінгової програми здійснювалося шляхом опрацювання 10 занять, психологічний зміст яких відповідає задачі професійного та особистісного розвитку студентів-психологів та формуванню їх ідентичності.

Загальна мета тренінгу: психолого-педагогічний супровід підвищення рівня професійної ідентичності студентів-психологів в умовах ВНЗ шляхом усвідомлення та актуалізації досвіду, рефлексії та вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів, сприяння розвитку професійних якостей майбутніх спеціалістів. Завдання тренінгу: підвищити свої комунікативні здібності; розвинути рефлексивні здібності самоаналізу та самопізнання;

сприяти рефлексії та вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів; сформувати впевненість у собі та адекватну самооцінку учасників групи; підвищити мотивацію студентів до навчання та діяльності; розвиток вміння керувати емоціями.

Тренінгова робота реалізовувалася за допомогою таких форм групової роботи: вправи (індивідуальні та групові), теоретичні частини (міні-лекції та інформаційні повідомлення) – виклад теоретичного матеріалу стосовно теми заняття, ігри, презентація, метод незавершених речень, мозковий штурм, рефлексія, релаксація, психотехнічні вправи тощо.

Тренінг складається з трьох взаємопов'язаних блоків.

1. Особистісна ідентифікація. Блок спрямований на усвідомлення учасниками власної особистості, свого життєвого досвіду, професійних цінностей та принципів, підвищення самооцінки та впевненості в собі (3 заняття).

2. Компенсація. Блок, має на меті розвиток і вдосконалення навичок спілкування, підвищення вербальної і невербальної комунікативності, навчання способам подолання конфліктів (3 заняття).

3. Професійна ідентифікація. Метою даного етапу є розвиток професійних якостей, що сприяють формуванню професійної ідентичності, а саме мотивації до діяльності, вміння керувати емоціями, розвиток творчих здібностей та креативності (4 заняття).

Кожне заняття побудоване таким чином, щоб зачепити всі вищевказані компоненти професійного розвитку та формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Одне заняття розраховане на 1,5 години роботи і включає вступ (де відпрацьовуються вправи на підвищення настрою, зняття психоемоційної напруги, створення атмосфери співпраці), основної частини (вправи, спрямовані на реалізацію головної мети конкретного заняття та тренінгу в цілому), а також завершальної частини (вправи, спрямовані на підведення підсумків та рефлексію заняття).

У дослідженні щодо апробації тренінгу взяли участь 30 студентів-психологів (експериментальна та контрольна групи, по 15 осіб в кожній). Тренінгова програма спрямована на розвиток професійної ідентичності студентів-психологів в умовах ВНЗ. Після завершення тренінгу проведено тестування за методиками: «Діагностика особистісної зрілості» Ю. Гільбуха; самоствавлення особистості В. Століна, С. Пантелєєва.

Для підтвердження ефективності програми тренінгу проведено аналіз порівняння статистичних відмінностей груп до і після проведення тренінгу (використано непараметричний метод порівняння вибірок, а саме критерій Т-Вілкоксона). Аналіз результатів дослідження після проведення тренінгу свідчить про наявність статистично значимих показників у контрольної та експериментальної групи (до та після тренінгу). Зокрема, на вибірці експериментальної групи отримано наступні результати.

За методикою «Діагностика особистісної зрілості» Ю. Гільбуха відбулися зміни за наступними шкалами: «Мотивація досягнень» – сер. знач. до $T = 3,53$ (24%), $B = 1,06$, після $T = 5,25$ (37%), $B = 1,19$; «Я-концепція» – сер. знач. до $T = 3,87$ (28%), $B = 1,25$, після $T = 5,80$ (40%), $B = 1,15$; «Життєва установка» – сер. знач. до $T = 3,73$ (15%), $B = 1,16$, після $T = 4,67$ (25%), $B = 1,45$.

За методикою «Тест самоствалення особистості» В. Століна, С. Пантелеєва змінилися показники за шкалами: «Відвертість» – сер. знач. до $T = 4,43$ (14%), $B = 1,77$, після $T = 5,33$ (20%), $B = 1,35$; «Самовпевненість» – сер. знач. до $T = 3,93$ (11%), $B = 1,53$, після $T = 5,42$ (22%), $B = 1,59$; «Самокерівництво» – сер. знач. до $T = 4,20$ (12%), $B = 1,57$, після $T = 5,50$ (21%), $B = 1,02$; «Самоцінність» – сер. знач. до $T = 4,00$ (12%), $B = 2,00$, після $T = 5,23$ (18%), $B = 1,12$; «Самоприйняття» – сер.знач. до $T = 4,73$ (15%), $B = 1,67$, після $T = 6,13$ (22%), $B = 1,08$.

Після проведення тренінгової програми змінилися показники за 8-ми шкалами. Збільшилися показники мотивації досягнень, що свідчить про позитивну динаміку навчання та підвищення готовності студентів до здійснення особистісного та професійного вдосконалення. Також спостерігається позитивна тенденція до підвищення Я-концепції особистості, що сприяє активному формуванню професійної ідентичності студентів-психологів. Адже Я-концепція – динамічна система уявлень людини про саму себе, що включає усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних природних властивостей; самооцінку; суб'єктивне сприйняття, що характеризує вплив на власну особистість зовнішніх факторів. Вона формується під впливом досвіду кожного індивіда.

Таблиця 1

**Значення критерію Т-Вілкоксона
для експериментальної та контрольної груп**

Назва методики/Назва шкали		Експериментальна група		Контрольна група	
		Z	p	Z	p
Тест «Діагностика особистісної зрілості» Ю. Гільбуха	Мотивація досягнень	-3,310	,001	-1,414	,015
	Я-концепція	-2,277	,005	-2,271	,023
	Почуття громадського обов'язку	-2,994	,031	-1,342	,180
	Життєва установка	-2,994	,003	-1,857	,063
	Здатність до психологічної близькості з іншою людиною	-1,906	,057	-,272	,785
Опитувальник самоствалення особистості С. Пантелеєва, В. Століна	Відвертість	-2,974	,003	,000	1,000
	Самовпевненість	-2,560	,010	-1,633	,102
	Самокерівництво	-2,828	,005	-1,414	,157
	Дзеркальне Я	-2,582	,021	-1,633	,102
	Самоцінність	-2,466	,014	-1,841	,066
	Самоприйняття	-2,430	,008	-1,035	,301
	Самоприв'язаність	-2,547	,067	-1,841	,066
	Конфліктність	-,359	,719	-1,190	,234
Самозвинувачення	-2,845	,024	-,850	,395	

Слід відмітити, що покращилися показники, які вказують на підвищення позитивного ставлення до себе, а саме: самоцінність, самовпевненість, самоприйняття. Це доводить, що студенти в ході тренінгових занять зуміли змінити в позитивну сторону уявлення про себе як про особистість, а це є позитивною тенденцією, оскільки сприяє більш швидкому процесу ідентичності учасників. Також у процесі тренінгової роботи підвищено показники: відвертості (зростає довіра до навколишнього світу); настанов (уміння ставити перед собою важливі цілі, пов'язані з особистим та професійним життям).

У результаті реалізації зазначеної тренінгової програми було використано самозвіти учасників, які відмітили позитивні тенденції у розвитку самосвідомості та саморефлексії, а також виконання домашніх завдань, які сприяли позитивній динаміці формування професійних та особистісних якостей. З'ясовано, що у самозвітах учасників відображено більшість очікуваних ефектів. Також учасники описують розширення власних уявлень щодо процесу спілкування в групі, особливостей прояву власних емоцій, набуття вміння ефективно презентувати себе. У цих сферах вони відмічають підвищення самоефективності, впевненості у собі, готовності щиро відноситися до себе та інших, схильністю проїнятися чужими проблемами, емпатійністю, здатністю йти на компроміс.

Зауважимо, що більшість учасників експериментальної групи зазначили, що участь у роботі тренінгової групи спричинила у них позитивні зміни щодо ставлення до себе, у сфері міжособистісного спілкування, вони стали більш впевненими у ставленні до життєвих труднощів, навчилися ставити перед собою конкретні цілі, отриманні нових способів дії у складних ситуаціях, вдосконаленні вмінь визначати, контролювати і відкрито виражати емоції стосовно інших та роботи, у розвитку вміння довіряти і здатності викликати довіру до себе. Негативних змін внаслідок занять у групі тренінгу зафіксовано не було.

Загалом учасники тренінгу за результатами повторної діагностики продемонстрували підвищення позитивного ставлення до себе, здатність приймати себе, відчувати симпатію до себе, проявляти достатній рівень активності для досягнення результатів, прагнення до розвитку, змін і вдосконалення на фоні зниження негативного ставлення до своєї особистості.

Разом з тим, відмічається підвищення рівня розвитку самоповаги та здатності приймати себе як особистість у період навчання у ВНЗ. Більш позитивне сприйняття себе, як майбутнього фахівця у представників експериментальних груп порівняно з контрольними, теж є свідченням позитивної динаміки розвитку професійної ідентичності як наслідку формувальних впливів.

Отже, отримані результати після проведеного тренінгу у студентів експериментальної групи констатують покращення комунікативних здібностей, сприймання та розуміння партнерів; формування гуманістичної та альтруїстичної спрямованості на іншу людину, що

лежить в основі емпатії; розвиток творчих здібностей та креативності; рефлексивних здібностей, самоаналізу та самопізнання; вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів; підвищення впевненості в собі та формуванні адекватної самооцінки учасників групи тощо.

Таким чином, результати проведеного експерименту показали, що теоретичні положення, методичні засоби і процедури, що лежать в його основі, є релевантним засобом розвитку професійної ідентичності студентів-психологів та корекції кризи в їх ідентичності.

Зазначені результати вказують на позитивний вплив розробленої тренінгової програми на формування, розвиток і вдосконалення професійних якостей, які сприяють формуванню професійної ідентичності студентів. Отриманий результат свідчить про правильний вибір форм, методів та інструментів роботи під час проведення формуючого експерименту.

Проведений експеримент показав, що елементи «Тренінгу професійної ідентичності» можна використовувати не тільки в груповій, але і в індивідуальній роботі зі студентами-психологами.

Результати переконливо доводять можливість впливу тренінгу на розвиток професійних структур ідентичності в процесі навчання студентів-психологів у ВНЗ. Розроблений тренінг забезпечує ефективність в досягненні адекватного рівня професійної ідентичності майбутніх психологів.

Висновки і перспективи. Дослідження присвячено розробці та апробації тренінгової програми з розвитку професійної ідентичності студентів. Вчені стверджують, що професійна ідентичність може виступати як основна тенденція професійного становлення особистості; показник рівня розвитку суб'єкта, його професійного шляху; динамічне утворення, яке змінюється під дією низки факторів, основним із яких є професійне навчання. Було реалізовано тренінгову програму, яка спрямована на формування професійної ідентичності майбутніх психологів.

Після проведення тренінгової роботи узагальнено результати та здійснено статистичний аналіз ефективності програми тренінгу. Отримані результати констатують покращення комунікативних здібностей, сприймання та розуміння партнерів; формування гуманістичної та альтруїстичної спрямованості на іншу людину, що лежить в основі емпатії; розвиток творчих здібностей та креативності; рефлексивних здібностей, самоаналізу та самопізнання; вербалізації життєвих та професійних цінностей та принципів; підвищення впевненості в собі та формуванні адекватної самооцінки учасників групи тощо. Це свідчить про ефективність розробленого та тренінгу.

Отже, можна зробити висновок, що психолого-педагогічний супровід професійно-особистісного становлення й розвитку фахівця-професіонала – це своєчасна вказівка

можливих професійних перспектив, а за необхідності – психологічна й педагогічна допомога та підтримка у виборі шляхів професійного й особистісного розвитку, яка може реалізовуватися як засобами психологічної служби, так і шляхом конструювання змісту навчальних дисциплін та використання сучасних методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. В. Особливості професійної ідентичності студентів психологічного факультету. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Т. XI. Част. 4. К., 2009. С. 16-28.
2. Балл Г.А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. Киев-Донецк : «Ровесник», 1993. 32 с.
3. Брецько І. І., В. Марушка. Взаємозв'язок мотиваційного компонента особистості з творчим потенціалом. *Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука"* / гол.ред. Т.Д. Щербан, заст. гол. ред. J. Piwowarski, В.В. Гоблик. Мукачєво-Чєнстохова : РВВ МДУ; Академфя ім. Я. Длугоша, 2018. Вип. 24(1). С.86-91.
4. Вірна Ж. П. Мотиваційно-смієлова регуляція у професіоналізації психолога : дис. доктора наук: 19.00.01. Луцьк, 2004. 437 с.
5. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів. *Проблеми сучасної психології* : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максимєнка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 7. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. С. 190–206.
6. Долинська Л. В, О. В. Темрук. Професійно-педагогічна спрямованість особистості майбутнього вчителя як показник рівня сформованості його особистісної зрілості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. К., 2005. № 7 (31). С. 207–212.
7. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. К. : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. 200 с.
8. Крикля К. П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога в умовах сучасного суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна : збірник наукових праць. Львів: ЛьвДУВС, 2012. Вип. 2 (1). 409 с.
9. Кузнєцов М. А., Подєнко А. В., Белоусова Т. К. Взаємозв'язок психологічних особливостей переживання часу та особистісних характеристик у студентів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. Вип. 46. Частина II. . ХНПУ, 2013. С. 133-153.
10. Максимєнко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя. Ужгород : Закарпаття,

1998. 106 с.

11. Хомуленко Б. В. Шляхи та засоби розвитку ролівої структури особистості психолога. / Б. В. Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки. 2014. № 2. Вип. 12. С. 184–190.

12. Щербан Т. Д. Гоблик В. В. Деякі проблеми професійної готовності. *Особистість у соціальному, віковому та клінічному вимірі сучасного життя* : збірник наукових статей. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 22–27.

REFERENCES

1. Antonova N. V. Osoblyvosti profesiinoi identychnosti studentiv psykhologichnoho fakultetu [Features of the professional identity of the students of the psychological faculty] / N. Antonova // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy. T. KhI. Chast. 4. K., 2009. P. 16-28.
2. Ball H.A. Kontseptsyia samoaktualyzatsyy lychnosty v humanystycheskoi psykhologii [The concept of self-actualization of personality in humanistic psychology] / H. A. Ball. Kyev-Donetsk: «Rovesnyk», 1993. 32 p.
3. Bretsko I. I. Vzaiemozviazok motyvatsiinoho komponenta osobystosti z tvorchym potentsialom [Interrelation of the motivational component of the individual with the creative potential] / I. I. Bretsko, V. Marushka // Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Osvita i nauka" / hol.red. T.D. Shcherban, zast. hol. red. J. Piwowarski, V.V. Hoblyk. Mukachevo-Chenstokhova : RVV MDU; Akademia im. Ya. Dluhosha, 2018. №Vyp. 24(1). S.86-91.
4. Virna Zh.P. Motyvatsiino-smyslova rehuliatyia u profesionalizatsii psykhologa: dys.doktora nauk: 19.00.01 [Motivational and semantic regulation in the professionalization of a psychologist] Zh. P. Virna. Lutsk, 2004. 437 p.
5. Didyk N. M. Profesiyno znachushchi kharakterystyky osobystisnoi zrilosti maibutnikh psykhologiv [Professionally significant characteristics of the personal maturity of future psychologists] / N. M. Didyk. // Problemy suchasnoi psykhologii: Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykhologii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / Za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi. Vyp. 7. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2010. P. 190-206.
6. Dolynska L. V. Profesiino-pedahohichna spriamovanist osobystosti maibutnoho vchytelia yak pokaznyk rivnia sformovanosti yoho osobystisnoi zrilosti [Professional and pedagogical orientation of the personality of the future teacher as an indicator of the level of formation of his\her personality maturity] /L.V.Dolynska, O.V.Temruk // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 12. K., 2005. № 7 (31). P. 207-212.

7. Kokun O. M. Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: Monohrafiia.[Psychology of the professional formation of a modern specialist]/ O. M. Kokun / K. : DP "Inform.-analit. ahenstvo", 2012. 200 p.
8. Kryklia K. P. Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho stanovlennia maibutnoho psykholoha v umovakh suchasnoho suspilstva.[Psychological peculiarities of professional formation of the future psychologist in the conditions of modern society] / K. P. Kryklia // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia psykholohichna: zbirnyk naukovykh prats. Lviv: LvDUVS, 2012. Vyp. 2 (1). 409 p.
9. Kuznietsov M. A. Vzaiemozviazok psykholohichnykh osoblyvosteŭ perezhyvannia chasu ta osobystisnykh kharakterystyk u studentiv [Relationship of psychological peculiarities of the experience of time and personal characteristics of students] / M. A. Kuznietsov, A. V. Podenko, T. K. Belousova // Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia. Vyp. 46. Chastyna II. Kh.: KhNPU, 2013. P. 133-153.
10. Maksymenko S.D. Profesiine stanovlennia molodoho vchytelia [Professional formation of a young teacher] /S.D. Maksymenko, T.D. Shcherban.- Uzhhorod:Zakarpattia, 1998. 106 p.
11. Khomulenko B. V. Shliakhy ta zasoby rozvytku rolovoï struktury osobystosti psykholoha. [Ways and means of developing the role structure of psychologist personality.] B. V. Khomulenko // Naukovyŭ visnyk Mykolaïvskoho derzhavnoho universytetu imeni VO Sukhomlynskoho. Ser.: Psykholohichni nauky. 2014. №2. Vyp. 12. P. 184- 190.
12. Shcherban T. D. Deiaki problemy profesiinoi hotovnosti [Some problems of professional readiness]/ T. D. Shcherban, V. V. Hoblyk// Osobystist u sotsialnomu, vikovomu ta klinichnomu vymiri suchasnoho zhyttia: zbirnyk naukovykh statei. Lutsk: Vezha-Druk, 2016. P. 22-27.

**Shcherban T. D., Bretsko I. I. TRAINING AS A MEANS OF DEVELOPING
PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE PSYCHOLOGISTS**

Summary. *The article deals with the development and testing of a training program for the development of students' professional identity. A theoretical analysis of the problem of professional identity of future psychologists has been carried out. A training on the development of the professional identity of future psychologists has been developed. After the training program, indicators have changed in 8 scales. The indicators of motivation of achievements have increased, which testifies to positive dynamics of training and increase of readiness of students for realization of personal and professional improvement. There is also a positive tendency to increase the self-concept of the individual, which contributes to the active formation of the professional identity of students-psychologists*

The results have been summarized and a statistical analysis of the effectiveness of the training program has been carried out. The results convincingly prove the possibility of influencing the training on the development of professional identity structures in the process of students-psychologists training at universities. The developed training provides efficiency in achieving an adequate level of professional identity of future psychologists.

The obtained results indicate improvement of communicative abilities, perception and understanding of partners; the formation of a humanistic and altruistic orientation towards another person underlying empathy; development of creative abilities and creativity; reflexive abilities, self-examination and self-knowledge; the verbalization of life and professional values and principles; increasing self-confidence and forming an adequate self-assessment of the group's participants.

Key words: *professional identity of students, training program, future psychologist, communicative skills, psychological training.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>